

БӨЛІМ: UNIVER / АТУ / СТУДЕНТ

Жазаны орындаумен біріктірілген медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары (ҚР әкімшілік құқық бұзушылық кодексінің 98-1 бабы)

ЖАРИЯЛАНДЫ
20.11.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/183982/>

ӘОЖ 340.1(045)

Барашева Перизат**Амангелді Жансәуле**

Алматы технологиялық университеті

1 курс студенті, фармацевтикалық өндіріс технологиясы мамандығы

Алматы қаласы

Жумабаева Куралай Жумабаевна

Алматы технологиялық университеті

Әлеуметтік гуманитарлық пәндер кафедрасының ассистент профессоры,

заң ғылымдарының кандидаты

Аңдатпа: Бұл жұмыста Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіндегі 98-1-баптың мазмұны, мәні және оның құқықтық жүйедегі рөлі қарастырылады. Аталған бап жазаны өтеумен қатар медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларын қолдану тәртібін түсіндіреді. Жұмыста осы норманың қандай жағдайларда қолданылатыны, оның түрлері, соттың рөлі, бақылау тетіктері және практикалық маңызы егжей-тегжейлі талданады. Сонымен қатар, құқық қорғау және медициналық жүйелердің өзара байланысы, бапты қолдану барысында кездесетін проблемалар мен оларды шешу жолдары көрсетіледі. Зерттеу нәтижесінде 98-1-баптың қылмыстық әділет жүйесіндегі гуманизация, қылмыстың алдын алу және сотталған тұлғаларды реабилитациялау бағытындағы маңызды құқықтық құрал екендігі айқындалады.

Түйін **сөздер:** мәжбүрлі ем, медициналық шаралар, жазамен біріктіру, сот тағайындауы, амбулаториялық ем, стационарлық ем, психиатриялық сараптама, тәуелділік (алкоголь, есірткі), қауіптілік деңгейі, түзету мекемесінде ем, медициналық ұйым, профилактика.

Аннотация: В данной работе рассматриваются содержание, сущность статьи 98-1 Уголовного кодекса Республики Казахстан и её роль в правовой системе. Данная статья разъясняет порядок применения принудительных мер медицинского характера наряду с отбыванием наказания. В работе подробно анализируется, в каких случаях применяется данная норма, её виды, роль суда, механизмы контроля и практическое значение. Кроме того, отражаются взаимосвязь правоохранительной и медицинской систем, проблемы, с которыми мы сталкиваемся в ходе применения статьи, и пути их решения. В результате исследования выясняется, что статья 98-1 является важным правовым инструментом в системе уголовного правосудия в направлении гуманизации, предупреждения преступлений и реабилитации осуждённых лиц.

Ключевые слова: принудительное лечение, медицинские меры, сочетание с наказанием, назначение суда, амбулаторное лечение, стационарное лечение, психиатрическая экспертиза, зависимость (алкоголь, наркотики), уровень опасности, лечение в исправительном учреждении, медицинская организация, профилактика.

Annotation: this paper discusses the content, essence of Article 98-1 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan and its role in the legal system. This article explains the procedure for applying compulsory medical measures along with serving a sentence. The work analyzes in detail in what cases this norm is used, its types, the role of the court, control mechanisms and practical significance. In addition, the interaction of law enforcement and medical systems, the problems encountered in the application of the article and ways to solve them are indicated. As a result of the study, it is established that article 98-1 is an important legal tool in the direction of humanization, crime prevention and rehabilitation of convicted persons in the criminal justice system.

Keywords: compulsory treatment, medical measures, combination with punishment, Court appointment, outpatient treatment, inpatient treatment, psychiatric examination, addiction (alcohol, drugs), risk level, treatment in a correctional institution, medical organization, prevention.

1 Кіріспе

Қылмыстық құқық жүйесінде жазалау мен мәжбүрлеу шаралары адамның іс-әрекетіне құқықтық және әлеуметтік тұрғыдан ықпал етудің негізгі тетіктері болыптабылады. Алайда кейбір тұлғалардың қылмыс жасалулардың психикалық немесе тәуелділік жағдайымен тығыз байланысты болады. Мұндай кезде тек жазалаушаралары жеткіліксіз, себебі адамның денсаулық жағдайы мен қоғамға қауіпсіздік мәселесі қатар қарастырылуы тиіс. Осы мақсатта Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіне 98-1-бап енгізілген, ол жазаны орындаумен біріктірілген медициналық сипаттағы

мәжбүрлеу шараларын қолдану тәртібін реттейді.

2 Негізгі мазмұны мен мәні

Аталған баптың негізгі мазмұны — психикалық аурулармен, нашақорлықпен немесе алкоголизммен ауыратын адамдарға қатысты қылмыстық жаза мен медициналық емдеу шараларын қатар қолдануға мүмкіндік беру. Яғни, бұл адамдарға сот жазаны өтеу барысында тиісті медициналық мәжбүрлеу шараларына қатар қолдану туралы шешім шығара алады.

Мұндай шаралардың басты мақсаты — тек жазалау емес, қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және тұлғаның емделуіне жағдай жасау. Бұл норманың енгізілуі Қазақстанның гуманизацияланған қылмыстық саясатын көрсетеді.

3 Қолдану негіздері

98-1-бапқа сәйкес, медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары жазамен бірге мына жағдайларда тағайындалуы мүмкін:

1. Егер сотталған адамның психикалық ауруы немесе басқа да жүйке бұзылыстары оның мінез-құлқына әсер етсе;

2. Егер ол алкогольге немесе есірткіге тәуелді болса және бұл жағдай оның қылмыс жасауына ықпал етсе;

3. Егер сотталған адамды емдеу оның және қоғамның қауіпсіздігі үшін қажет деп танылса.

Бұл ретте сот медициналық сараптаманың қорытындысына сүйеніп шешім қабылдайды.

4 Мәжбүрлеу шараларының түрлері

Жазаны орындаумен біріктірілген медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларына мыналар жатады:

- амбулаториялық мәжбүрлі бақылау және емдеу;
- медициналық ұйымға мәжбүрлі түрде орналастыру (мысалы, наркологиялық немесе психиатриялық стационарға);
- дәрілік терапия және психотерапиялық емдеу бағдарламалары.

Бұл шаралар көбінесе жазаны өтеу орнының ішкі медициналық бөлімдерінде немесе денсаулық сақтау органдарымен бірлесіп отырып жүзеге асырылады.

5 Соттың рөлі мен бақылау тетігі

Сот медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларынтағайындағаннан кейін, оның орындалуын қылмыстық-атқару жүйесі және денсаулық сақтау органдары бірлесе бақылайды.

Емдеу шараларының нәтижелері мен адамның денсаулық жағдайына байланысты сот оларды тоқтату немесе өзгерту туралы шешім қабылдай алады.

Мысалы, егер тұлғаның жағдайы жақсарса, емдеу шарасы тоқтатылып, жаза жалғастырылады. Ал жағдайы нашарлаған жағдайда, ол арнайы психиатриялық мекемеге ауыстырылуы мүмкін.

6 Практикалық маңызы

Бұл бап сот тәжірибесінде ерекше рөл атқарады. Себебі ол:

- қоғам үшін қауіпті, бірақ толықесідұрыс емес немесе тәуелді адамдарды емдеу арқылы қайта әлеуметтендіруге мүмкіндік береді;
- жазаның адамгершілік сипатын күшейтеді;
- қайталама қылмыстардың алдыналуы шарасыретінде қызмет атқарады.

Сонымен қатар, халықаралық құқық нормаларына сәйкес, мемлекет жазаны орындау кезінде адамның денсаулыққа және емделуге құқығын қамтамасыз етуге міндетті. Сондықтан 98-1-бап – осы міндеттемелерді орындаудың нақты құралы.

7 Проблемалық аспектілер

Дегенмен тәжірибеде бұл бапты қолдануда бірқатар қиындықтар кездеседі:

- психиатриялық немесе наркологиялық қызметтердің жеткіліксіздігі;
- жазаны өтеу мекемелеріндегі медициналық кадр тапшылығы;
- соттардың медициналық қорытындыға толық сенімартуы, яғни қосымша бақылаудың болмауы.

Осыған байланысты құқық қорғау және медициналық жүйелер арасындағы өзара іс-қимылды күшейту, сондай-ақ сотталғандарға қатысты реабилитациялық бағдарламаларды кеңейту қажет.

8 Қорытынды

Қорыта айтқанда, ҚР ҚК 98-1-бабы қылмыстық әділет жүйесінде емдеу мен жазалауды біріктіретін маңызды құқықтық институт болып табылады. Ол мемлекет тарапынан адамға деген гуманистік көзқарасты,

жекетұлғаның денсаулығын сақтау және қоғам қауіпсіздігін қамтамасыз ету арасындағы тепе-теңдікті көрсетеді.

Мұндай шаралар тек қылмыскерді жазалау емес, сонымен қатар оның сауығып, қоғамға қайта бейімделуіне мүмкіндік береді. Сондықтан бұл баптың тиімді жүзеге асуы үшін құқық қорғау, сот және медициналық мекемелердің өзара тығыз ынтымақтастығы қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. – Астана, 2014. – 98-1-бап «Жазаны орындаумен біріктірілген медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары».

2. ҚР Жоғарғы Соты. Қылмыстық істер бойынша сот практикасына шолу. – Астана: ҚР ЖС баспасы, 2020.

3. Төлеуғалиев Ф. Қылмыстық құқық. Ерекше бөлім. – Алматы: Жеті Жарғы, 2019.

4. Ағыбаев А.Н. Қылмыстық құқық. Жалпы және ерекше бөлім. – Алматы: Норма-К, 2021.

5. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. Психиатриялық және наркологиялық көмек көрсету ережелері. – Нормативтік-құқықтық актілер жинағы, 2022.

6. Назарбаев З.Ә. Қазақстандағы құқықтық реформалар: бағыттары мен нәтижелері. – Алматы: Әділет, 2018.

7. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Handbook on Mental Health and Criminal Justice. – Vienna, 2014.

8. World Health Organization (WHO). Guidelines for the management of substance use disorders in prisons. – Geneva, 2019.

9. Молдабаев Қ., Ибраева Ә. Қылмыстық-атқару құқығы: оқу құралы. – Алматы: Заң, 2020.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.